

והגדת לבנה

סדר פסח בבית המדרש, במאה ה-16.
ציור מתוך הגדה עתיקה ממורביה

"מכּה" וגם: מכּה שלא בתּובה בתּורה. הסרט הזה "מכּה", והמורה החדשה "מכּה" (היא מורה לא טובה. אין זאת אומרת שהיא מכּה את הילדים, חלילה). על חושך מוחלט אנחנו אומרים חושך מצרים. על בנים ובנות בכורים שהם לפעמים רגילים וחסרי ביטחון, ההורים אומרים שהם מפת בכורות.

גומרים את ההלל

על הפוס הרביעית נאמר בהגדה: "רביעי (כוס רביעית) גומר עליו את תפילת הלל". תפילת הלל מורכבת ממזמורי תהלים. מתחילים לקרוא אותה לפני סעודת ליל הסדר וגומרים את ההלל (כלומר מסיימים את תפילת הלל) אחרי ברכת המזון. במשך הזמן קיבל המשפט הזה משמעות שונה. השורש ה'לל' פירושו: לשבח, לומר דברים טובים (להלל, הללויה). אנחנו אומרים היום: המורה גמר את ההלל על תלמידו – כלומר הילל ושיבח אותו.

חסל סדר פסח

בסוף ליל הסדר אנחנו אומרים חסל (נגמר) סידור פסח. בסוף החופשה אומרים ההורים לילדיהם: חסל סדר מסיבות ובילויים! חוזרים ללימודים! וכל המרבה ללמוד הרי זה משובח! ונסיים בכמה משפטים אופטימיים. "לשנה הבאה בירושלים!" אומרים יהודים בליל הסדר בישראל ובכל מקום בעולם. והישראלים אומרים לומר: עברנו את פרעה – נעבור גם את זה... וגם: יהיה בסדר! (וה' יהיה בסדר" הישראלי הוא נושא לדיון אחר).

ציפי מזר

אנחנו צריכים לבער את החמץ ולהוציא אותם מהחברה. ביעור החמץ בחברה אינו משימה (תפקיד, עבודה) קלה. זו קריעת ים סוף (משימה קשה מאוד). מקורו של הביטוי הזה הוא כמובן בסיפור יציאת מצרים: האל קרע (פתח) את ים סוף לבני ישראל, כדי שיוכלו לעבור בתוכו בחרבה (במקום יבש, שאין בו מים).

ליל הסדר הוא ליל שימורים. כל הלילה קוראים בהגדה ולא ישנים. וכיום אנשים נשארים ערים כל הלילה כאשר משרדים בטלוויזיה תוצאות בחירות או משחק ספורט – זהו ליל שימורים מודרני.

בני ישראל התלוננו לפני משה ואהרן על החיים הקשים במדבר. הם שכחו את הצרות שהיו להם במצרים וזכרו רק את הטוב, את סיר הבשר: "וילוננו כל עדת בני ישראל על משה ועל אהרן [...] ויאמרו אליהם [...] מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע כי הוצאתם אתנו אל המדבר הזה להמית את כל הקהל הזה ברעב" (שמות ט"ז, ב'-ג').

גם בימינו אנשים מתגעגעים אל סיר הבשר שהיה להם בעבר. זוכרים את העושר הכלכלי שהיה להם (אולי...) ושוכחים את הבעיות.

בליל הסדר אנו אומרים בארמית: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים (זה הלחם שאכלו אבותינו בארץ מצרים). כל דכפין (כל מי שרעב, כפן פירושו רעב) ייתי ויכול (יבוא ויאכל)". ובמינו, בחג המיונה אנחנו פותחים את בתינו לכל דכפין (לכל מי שרוצה). הדור שיצא ממצרים ומת במדבר הוא דור המדבר. ובמינו – דור המדבר הוא דור מעבר, דור ראשון במקום חדש, דור שסובל את כל הקשיים של ההתחלה.

מכות מצרים

הקדוש ברוך הוא הביא על מצרים עשר מכות. ובמינו – על דבר רע אנחנו אומרים בסלנג שהוא

בליל הסדר אנו מסובים לשולחן הסדר וקוראים בהגדה (מלשון: להגיד) של פסח. "והגדת לבנה" אנחנו מצוים. "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים – הרי זה משובח" (פסח שמספרים יותר – טוב יותר). מילים וביטויים הקשורים ביציאת מצרים וביטויים מתוך ההגדה של פסח משמשים אותנו בעברית כיום – וזה הנושא שלנו הפעם.

פוסחים על שתי הסעיפים

פסח על שום מה? כי האל פסח (רילג, עבר) על בתי בני ישראל, כשפגע בבתי המצרים. בפועל לפסח משתמשים גם בעברית של ימינו. כשאנחנו מדפיסים או קוראים טקסט, אנחנו פוסחים לפעמים בטעות על מילה או על שורה. כשמורה מבקשת מכל התלמידים לדבר לפי הסדר, היא פוסחת (או לא פוסחת) על מי שאינו רוצה לדבר.

כשאנחנו מהססים ואיננו יודעים להחליט בין שתי הצעות טובות, אנחנו פוסחים על שתי הסעיפים (לא יכולים להחליט בין שתי אפשרויות).

הביטוי מופיע בספר מלכים א' י"ח, כ"א: אליהו הנביא פונה אל העם ואומר להם כי עליהם לבחור באחת משתי הדרכים: "עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים. אם ה' האלקים לכו אחרי, ואם הפעל (שם של אל) לכו אחרי. ולא ענו העם אתו דבר".

עבודת פרך

בני ישראל עבדו במצרים עבודת פרך (עבודה קשה מאוד). המצרים מררו את חייהם ("עשו" להם חיים קשים ומרים). היום ההכנות לסדר הן עבודת פרך (וגם: עבודה מפרכת). הורים ממררים את החיים לילדיהם כאשר הם אינם מסדרים את החדר שלהם, ודורשים מהילדים לעשות סדר בחדר, לעשות פסח – ולא רק בפסח.

לפני הפסח אנחנו מבערים את החמץ (שורפים, מוציאים את מה שאינו פשוט לפסח). כאשר יש בחברה גורמים שליליים (דברים ואנשים לא טובים),